

Зборник радова конференције “Развој астрономије код Срба IV”
Београд 22-26. април 2006,
уредник М. С. Димитријевић
Публ. Астр. друш. “Руђер Бошковић” бр. 7, 2007, 357-374

ДР РАДОВАН РАДА ДАНИЋ – НАЈБОЉИ ЧИЧИН ЂАК

БРАНА ДИМИТРИЈЕВИЋ

Београд, Србија
e-mail: dimmid@eunet.yu

Резиме. Проф. др Радован Рада Данић (1893-1979), један од најистакнутијих војних хирурга, био је први послератни председник Астрономског друштва "Руђер Бошковић" непрекидно до 1966, а затим доживотни почасни председник, један од оснивача Народне опсерваторије и Планетаријума и њихов управник (1965-1977); члан Француског астрономског друштва, а једно време члан управног одбора Астрономске опсерваторије у Београду.

Часопис *Васиона*, посветио му је после његове смрти део броја (1979, бр. 2, год. 27. стр. 33-40), а десет година касније целу свеску (1989, год. 37. бр.1) уз драгоцену библиографију његових радова и радова о њему. Његов лик приказан с поштовањем и топлином, осветљен са различитих страна, у много чему је остао неразјашњен. Стога је тежише овог рада употпуњавање података и одгонетање. На Радована Данића пресудно је утицао др Михаило Петровић, отац српске ратне хирургије и рад у легендарној Првој хируршкој пољској болници српске Врховне команде у Драгоманцима (1916-1918).

Хирургију, као медицинску специјалност, у Србију је (1872) донео ученик прослављеног Теодора Билрота, др Владан Ђорђевић, али је није укоренио. Засут многобројним дужностима, престао је да се и њоме бави. Допустио је, како ће му и Билрот пребацити "да му скалпел зарђа"; за собом није оставио ученике. Отуда је стварни утемељивач др Војислав Субботић.¹ Његов ученик, и први хирург образован у Србији, је др Михаило Мика Петровић, отац српске ратне хирургије; а његов ђак је др Радован Данић.²

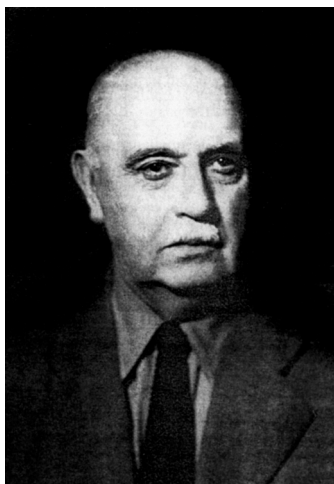
Развоју хирургије у Србији крајем 19. века веома је допринео др Михајило Мика Марковић, који је с положаја Начелника санитета Министарства војног увео оперисање килавих. До тада је регрут с килом

¹ Напомена: није штампарска грешка, пише се са два "б".

² Ђорђевић С., Мићић Р.: 1979, "Пук. Проф. др Радован Данић", *Српски архив*, 1, стр. 67-75.

сматран неспособним за војну службу.³ Марковићевим трудом отворено је пет војних хируршких станица: у Београду, Нишу, Крагујевцу, Ваљеву, Зајечару. Подстицао је, уз то, одлазак лекара, државних питомца, на специјализације у иностранство.⁴

Ипак, потоњи професор др Радован Данић, стасаће као хирург у ратовима 1912-1918 још као несвршени лекар.



Слика 1. Проф. др Радован Рада Данић – фотографија из Музеја Српског лекарског друштва.

Рођен је у Београду 1893. године, као трећи по реду син, а пето дете др Јована Данића и Катарине, рођене Антула. Беше немиран и радознао дечак чак, спадало, те ни његово ђаковање није баш ишло глатко. Али отац његов беше доследан педагог. Наоко ситнији неуспеси у школи нису се праштали; а о глумачком позиву, касније, није могло бити ни говора, те по свршеној

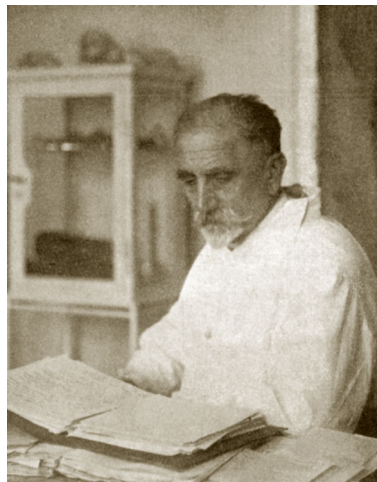
³ Димитријевић Б.: 2004, "Поводом успомена творца српског војног санитета". *Даница* 2005, Београд, Вукова задужбина, стр. 382.

Марковић није био хирург, а од одлуке да регрути с килама буду оперисани *нешто милом а нешто силом*, одговарали су га и др Војислав Субботић и бечки професор Алберт. Марковић ју је, ипак, спровео у дело, што је дало изврсне резултате. Корист су имале и војска и привреда. А у народу је порастао углед војске, војних хирурга и хирургије.

⁴ Станојевић В.: 1925, *Историја српског војног санитета & Наше ратно санитетско искуство*, Београд, стр. 176.

По Станојевићу Марковић је претеривао у форсирању хирургије. Мада је "у резултату... војни санитет убрзо створио читав низ својих специјалиста-оператора, који је бројно био већи од низа грађанских хирурга... Најпре је додао два готова. То су били др Роман Сондермајер," пореклом Пољак, који је, по доласку у Србију прешао у православну веру, а слови се као *први српски војни хирург*, " и Михајло Петровић." Први у Београду (1889), други у Нишу (1897). Доцније ће се ове две породице ородити. Син Романов Тадија Сондермајер ожениће се старијом кћерком Михаила Петровића Милицом.

гимназији Радован отпоче студије медицине у Минхену. Из тог периода сачуван је понешто замагљен његов лик из још необјављених дневничких забелешки млађе ћерке др Михајла Петровића, Вере, којој је тада деветнаеста. Описан је као весео и привлачан, а потом "оптужен" да је склон коцки. Биће, међутим, један од ретких студената који ће из прве положити испит из предмета "Физика" код "немилосрдног" професора Рендгена, проналазача X зракова, за кога би податак да се кандидат усмерава ка медицини а не ка теоријској или пак астрофизици био занемарљив. Радован Данић ће му се дивити доживотно; Рендгеновој прецизности, одговорности и преданости раду, уредном уделу, јасноћи изражавања, равнодушности према сталешким ловорикама и почастима.



Слика 2. Санитетски бригадни ђенерал проф. др Михаило Мика Петровић.

У јесен 1912 по избијању Првог балканског рата, млађани Данић хита у отаџбину. Добровољно се јавља у војску. Распоређен је за Кумановску битку као помоћни батаљонски лекар, но, убрзо га санитарски мајор др Михаило Петровић узима к себи у дивизијску болницу, где га не оклевајући упућује у хирургију. По ослобођењу Битоља, Данић се демобилише, наставља студије. Но, већ у лето 1914, по аустријском ултиматуму, је у саставу Моравске дивизије, уз санитарског пуковника др Михаила Петровића. Од тада па до краја Великог рата неће се растајати. У Данићу је Петровић нашао асистента, талентованог хирурга практичара, ученика у најдревнијем смислу те речи. За Данића ће Петровић постати више него ли отац, те ће му овим речима посветити невелику своју књигу: "... успомени свога покојног учитеља професора др Михаила Петровића санитарског бригадног ђенерала, кога сам високо поштовао и много волео и коме ћу увек остати благодаран за све што сам од њега научио."⁵

⁵ Данић Р.: 1939, *Ратне повреде – општа терапија и патологија*, Издање војно-санитарског гласника, Београд, 1939.



Слика 3. Санитетски пуковник др Михаило Мика Петровић 1916. године. Архив САНУ, док. бр. 14.559/II -1.

И Петровић је свог учитеља Субботића поштовао. Војислав је "... у кући својих родитеља књижевника др Јована Субботића и жене му Савке, добио чисто национално васпитање, не голим речима и шупљим фразама, но својим радом за Српство. .. Циновски посао⁶ " развитак хирургије у Србији био је за Субботића и национални задатак. На његовом одељењу "...владала је најстрожа, аутократска дисциплина, дисциплина без поговора... коју се имало или поштовати или се са одељења уклонити... Не само операциона сала, превијалиште и собе болесничке но и најскривенији кут његовог одељења морао је лекар обићи свакога дана и по неколико пута. Само на тај се начин и могла одржати пристојна чистоћа..." На којој је после победе Пастерове науке и почивала хирургија.⁷ А на хирургу је тада све лежало: упознати болест, проценити методу лечења, способност болесника да поднесе оперативни захват. Не беше трансфузије крви, ни развијене анестезиологије. Ко год је тада радио на таквом одељењу, од инструментара, болничара, до спремачице, имао се придржавати строгих, безмало монашких, прописа и ритуала.⁸

⁶ *Српски архив*, 3, 1924. стр 111-119.

⁷ *Српски архив*, Исто. Када је у Београду, крајем 19. века, завладала епидемија дифтерије "... лежала су на Субботићевом одељењу дифтерична трахеотомисана деца са осталим хируршким болесницима, често пута у непосредној близини собе у којој су лежали лапаротомисани." (То јест, деца којима је због опасности од удушења био просецан душник, била су у близини болесника којима је отворана трбушна дупља. Али ширења заразе није било.)

⁸ *Српски архив*, Исто. "Примићу вас, аписе, као специјализанта на своје одељење," рекао је Субботић Петровићу, "под условом да станујете у непосредној близини болнице, да се храните што ближе, да се не бавите праксом и да сте сваког тренутка болници на расположењу."

И код Петровића је било исто. И он беше изданак исте те аутократске прајске (пруске) школе, којој су војна дисциплина и субординација ласно погодувале. Такав ће, касније, бити и др Радован Данић.



Слика 4. Медицинар Радован Рада Данић 1917. године. Из прве од пет књига из писане заоставштине Младена Ј. Жујовића. Приредиле: Теодора Жујовић, монахиња манастира Градац и Гордана Радојчић о трошку Данице М. Жујовић, Париз. Интереклама-графика, Врњачка Бања, 2004. Фотографије начинио Ђорђе Жујовић.

Петровић је рођен 1863. године, у Малом Карловцу, данас Хрватска, али је одрастао и школовао се у Београду. И "...ту, у околини Видин капије, формираће се", по Данићевим речима, "онај његов патриотски дух који га неће оставити до последњег даха." И Субботић и Петровић и Јован Данић припадали су истом соју. Петровићева љубав према српском тежаку, војнику, борцу, ишла је до осећања кривице. Што си образованији, одговорнији си. Важило је и код Петровића. Што си на вишем положају, више мораш чинити за свој род. И, нема препреке која не може бити савладана.

До данас необјављени први Петровићев ратни дневник,⁹ из 1914, најбоље сведочи о том моралу. Није штедео тешке речи на рачун виших и себи равних. Избегавао је позадину и штабове; а његова појава у белом мантилу, засуканих рукава, с накривљеном шајкачом, у мору рањеника, током најжешћих битки, изгледала је митска. Дисциплинован, строг, одлучан и као

⁹ Архив САНУ. Док. Бр. 14.559/II -1.

БРАНА ДИМИТРИЈЕВИЋ

војник и као хирург, беше спрам рањеника и болесника нежан и благ. Исцелјивао је вештином, дијагностичком интуицијом, хируршким инстинктом, али и душом.

MINISTÈRE DE LA GUERRE. ÉTAT DES SERVICES

de M. (1) **Riote, Paul**

Surnom (s'il y a lieu) :

né le 2 Décembre 1862 à Frolois département de Meurthe et Moselle
 fils de Prosper et de Catherine Emilie Millaire
 marié le 10 Novembre 1894 à M^{lle} Thujaux (Anne Marie Oline)
 alors domicilié à Marcy département de Meurthe et Moselle
 (autorisation du Général Commandant le 7^e Corps)
 (2) du 12 Octobre 1894

(1) Noms et prénoms.
 (2) Indiquer, s'il y a lieu, en est endroit, les renseignements relatifs aux opérations de corps ou de liens, au divorce, au voyage, à un nouveau mariage, option, changements de nom (dates du décret ou du jugement, etc.)

DÉSIGNATION DES DIFFÉRENTS CORPS, positions diverses, écoles, missions, où l'officier a servi.	GRADES SUCCESSIVEMENT obtenus.	DATES CORRESPONDANT à chacune des inscriptions des colonnes n ^{os} 1 et 2.	OBSERV.
Hôpital Millaire de Nancy	Élève du Serv. de Santé Militaire	1 ^{er} Octobre 1883	
École d'appl. de Méd. et de Ch. Mil ^{it}	Médecin stagiaire	12 Novembre 1886	
132 ^e Régiment d'Infanterie	M ^l e Aide-Major 2 ^e cl.	24 Octobre 1887	1882
146 ^e Régiment d'Infanterie	d ^e	15 Août 1888	
d ^e	M ^l e Aide-Major 1 ^{er} cl.	19 Octobre 1889	
Rang du	d ^e	24 Octobre 1889	
Hôp. de la Div ^{is} de Constantine	d ^e	16 Novembre 1889	
d ^e	M ^l e Aide-Major 2 ^e cl.	26 Février 1890	
44 ^e Régiment d'Infanterie	d ^e	10 Juillet 1894	
Hôpital de l'École de S de S ^{an} M ^l	d ^e	21 Décembre 1894	
d ^e	M ^l e Aide-Major 1 ^{er} cl.	9 Janvier 1895	1891

Слика 5. Санитетски генерал др Пол Риот. Део његовог персоналног листа из Архиве француског Министарства рата.

У ратном дневнику потоњег проф. др Светислава Барјактаровића,¹⁰ забележен је овај детаљ. Барјактаровић беше у једном трену (1914) остављен да се с рањеницима преда непријатељу; што је највероватније значило и његову и њихову смрт. Наредба је, срећом, повучена. Те је за ордонансом дојахао и пуковник Петровић, да је потврди.¹¹

Петровића су красили неугасли животни оптимизам и смисао за хумор. И у најтежим часовима повлачења војске и народа преко Албаније храбрио је своје млађе: "Само напред, дочекаће Чича да на белом коњу уђе у Загреб."¹² Но и после Голготе чекала су га искушења.

¹⁰ Ратни дневник др Светислава Барјактаровића, 1987, САНУ, Одељење Медицинских наука, Књига 35.

Јовановић-Симић Ј., Павловић Б.: 2002, "О доктору Светиславу Сп. Барјактаровићу – после тридесет година". Српски архив. 130, бр. 9-10, 351-353.

¹¹ Димитријевић Б.: 2004, "И струка и историја – дневници српских лекара из ратова 1912-1918", Задужбина, Београд, 16, бр. 67, 12-13.

¹² Што се унеколико и остварило. Одмах по завршетку рата Петровић је прекомандован из Ниша у Загреб, и постављен за начелника санитета Четврте Армије. На станици га је дочекао један од сабораца водећи – белог коња!



Слика 6. Контеса Шабан де ла Палис. Архив САНУ; док. бр. 14.559/II -1.

Према споразуму са Французима, српски војни санитар на Солунском фронту није *обновљен већ преображен*. Српским санитарским персоналом имала је да се снабде само оперативна војска. Етапно лечење, срж ратно-хируршке доктрине, што се српског санитета тиче, сезало је до *алтинских завојишта*. Лечење у позадини преузели су на себе Французи, који су ту обавезу поделили, по пола, са Британцима. За Петровића је таква организација била тело без главе. Залагао се да се на средокраћи тадашње три српске Армије, постави једна *армијска болница*. Њен циљ би био *успостављање јединствене хируршке доктрине*, то јест, да се свака ратна повреда лечи на исти начин од прве етапе до последње. Упркос томе, пише он, наши ђенерали на то нису мислили "...када су били са Французима на конференцији у Паризу. Нико ни једног лекара није питао за савет..."¹³ Уследиће дивовска његова борба, чији детаљи нису сасвим разјшњени.

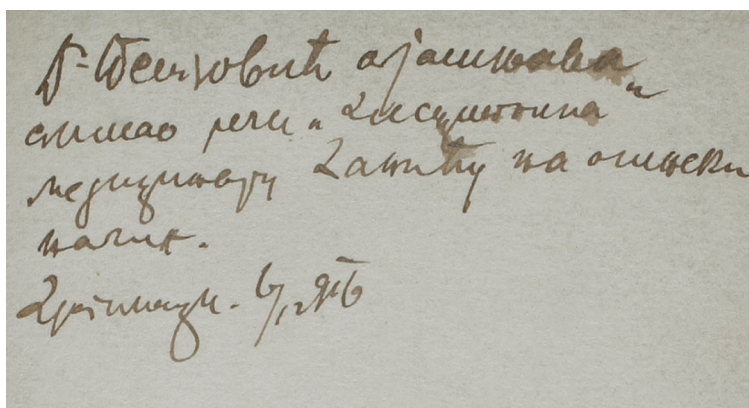
Зна се да је током лета 1916. од Францускиње контесе Шабан де ла Палис добио опрему за операциону салу, стерилизацију и рендген. Недостајао му је

¹³ Димитријевић Б.: 2004, "У контејнеру – записи српског војног хирурга 1916-1918", Београд, *Водич за родитеље*, стр. 17.

остатак: шатори, кухиња, ћебад, постеље... Те отпочеше преговори са генералом др Пол Риотом, начелником санитета Источних армија.



Слика 7. Радован Данић и санитетски пуковник др Михаило Петровић. Архив САНУ; исто.



Слика 8. Полеђина претходне фотографије, с текстом који је објашњава.

На почетку Великог рата (1914) Риот беше постављен за начелника позадинског санитета Алпске армије, потом за начелника Алзашке. И већ је стекао ласкаве оцене: висока војна професионалност, хируршко искуство, вредноћа, организационе способности. Октобра 1915. пребачен је на Балкан. У Општој дневној заповести бр. 16. од 3. јануара 1917. године, похваљен је као: "...Истакнути хирург, који не само да је показао изванредне стручне способности него је и *личност од такта и ауторитета*," (подвлачење је наше) "што су особине наопходне за вршење дужности коју обавља. У стању

је, мада није добио такво наређење, да оде у прве борбене редове и тамо сагледа ситуацију ради успеха у свом послу."¹⁴

Преговори с Петровићем беху и за Риота изазов. Били су истих година, познати изван граница својих отаџбина. Разумео је, као хирург, Руот Петровића, а опет уговор беше уговор, а он најодговорнији да га спроводи. Уз то му је додијавала и "Шабанка" (контеса де ла Палис). Напоследку је основана Прва хрируршка пољска болница српске Врховне команде у Василици, недалеко од Микре.¹⁵ Упркос војном окружењу и "декору", више је подсећала на цивилну, јер је, као у мирно доба, Петровић ту оперисао – киле. Припадност Врховној команди била је *као правном лицу*, као и у другим сличним случајевима – авијатика, издавачка делатност – а не *формациска*, и указивала је на одступање од Париског споразума. Руот је можда дао све од себе. Али сенку и на такву попустљивост тактичног Алзашанина, бациће услов који је Петровићу поставио: да своју оперативну методу херниотомије (операције киле) испроба у тој болници на Србима. Тај експеримент завршиће се дебаклом. Код свих пет пацијената загнојиће се оперативне ране.



Слика 9. Др Михаило Петровић и Радован Данић. Архив САНУ; исто.

¹⁴ Према подацима француског Министарства рата.

¹⁵ Током снимања документарног телевизијског филма "Легенда о Драгоманима", по сценарију писца ових редова, помним распитивањем код становника Василице није могло бити утврђено место Прве хируршке пољске болнице, али се памтило "да су у њој лечена грчка деца".



Слева на десно: I ред (седе): Францускиња — **kontesa de Chaban de la Palice**, инструментарка и дародавац пољске покретне операционе сале и рендген апарата; пуковник др **Михајло Петровић**, главни хирург (доцније санит. ђенерал и професор Медицинског факултета у Београду); рез. санит. мајор др **Љубиша Вуловић**, оториноларинголог, управник болнице (доцније проф. Медицинског факултета у Београду и оснивач и управник Оториноларинголошке клинике).

II ред (стоје): **Светислав Сп. Барјактаровић**, медицинар (доцније професор Медицинског факултета у Београду и управник Гинеколошко-акушерске клинике); студ. фармације **Никола Води**; **Душан Крстић**, админ. чиновник; др **Михајло Карпински**, лекар (Рус); **Радован Ј. Данић**, медицинар (доцније шеф Хирушког одељења Војне болнице у Београду); **Јован М. Викторовић**, студ. фармације (доцније магистар и власник дворске апотеке у Београду); **В. Ђирковић**, студ. фармације (доцније магистар и сопственик апотеке у Београду); **Н. Н.** адм. чиновник.

Сликано испред операционе сале 1917. године у Драгоманцима (Грчка).

Слика 10. Део људства Прве хируршке пољске болнице у Драгоманцима, са добротворком контесом Шабан де ла Палис. Поклон проф. др Светислава Барјактаровића Музеју Српског лекарског друштва. Обележен је Радован Данић.

Но, прави сукоб настаје у августу 1916. године, када је почела српска контраофанзива (Горничевска битка), а потом су се распламсале борбе за Кајмакчалан. Петровић би да болницу, из бестрагије, са Халкидика, примакне фронту, а Французи се противе томе. Пол Риот? Остаће непознато; укључујући и детаље "Шабанкине" дипломатије. "Трчала је", вели Петровић, час Енглезима, који су на располагање већ дали своје камионе, час својима. И Риоту?

1916 - 1918 г.
I Пољска Хируршка болница
Драгоманци
II Армија

Командир: Др Крсте Пецети

Хирург-консулент:
доктор Др Шимејо Тешковић

Лекарски штабници:

мениџери: Радован Ј. Јањић
Светислав Барјакчић
Крсте Ј. Штјепчић

Контроларни мениџер, фармацевт рус.
Михајл-Симеоновић Рајковић.

Аптекар: Сава Мумчић

аптекарски штабници: Јован Вукановић
Милош Бајић
Милош Крстић
? Крстовић

Рентген машиниста:
инженер Андреј Гау, резервни лекарски
настава Армијом захваљујући и оделом
Св. Саве Београда.

Слика 11. Санитетски састав Прве хируршке пољске болнице у Драгоманцима, рукопис је Петровићев. Музеј Српског лекарског друштва.



Слика 12. Медицинари у Драгоманцима, с лева на десно: Жујовић, Барјактаровић, Данић, Карпински. Из прве од пет књига из писане заоставштине Младена Ј. Жујовића.

Но, Петровић га више и не помиње. Отишли су, што беше најважније, лутали и "скрасили" се у Драгоманцима (данас Апсалосу), недалеко од Штаба Друге српске Армије. Моравска дивизија јој је припадала. Петровић је својима долазио. Све је то, најзад, утицало да на нижем, интендантском нивоу, болница добије сагласност од Француза. Но, крајем фебруара 1917. године – по јулијанском календару – и небо ће се проломити. Страховита олуја поцепаше и покрштити шаторе препуне рањеника. На вапијући телеграм Врховној команди: помозите; стигао је одговор: евакуишите. "Наравно да то нисмо учинили." Записује Петровић. Искрпљени су, па наново подигнути шатори, почела је изградња зграда плетара. И потоње је ишло споро – јер су кровни покривачи, тер-папир, трска, па и нови шатори, морали бити добављани од Француза – али је ишло.¹⁶ Те ће завршни приказ, из пера др Ђорђа Нешића, испасти безмало идиличан.¹⁷

Та српска болница, позната и по многим својим довијањима и корисним проналасцима, постаће најуређенија, најудобнија, најспремнија на целом Солунском фронту.¹⁸

¹⁶ Детаљније: Димитријевић Б.: "У контејнеру - записи српског војног хирурга 1916-1918".

¹⁷ Нешић Ђ.: 1925, "Болница у Драгоманцима и њене импровизације". Из: Станојевић В.: *Историја српског војног санитета & Наше ратно санитарско искуство*, Београд, стр. 814-818.

¹⁸ Уочи одлучног напада, септембра 1918. године, Генерални инспектор Источних армија, генерал Фурнијал, изговориће Петровићу и Нешићу ове речи: "Француска



Слика 13. Медицинар Ђорђе Жујовић и француски инжењер, "радиолог" Анри Геј. Исто.

Радован Данић и Светислав Барјактаровић још од почетка Великог рата делили су судбину с Петровићем. За Руса Карпинског, који беше при крају студија медицине, још не зна се тачно када је стигао. Ни за млађаног Ђорђа Жујовића, иза кога ће потом остати низ драгоцених фото-сведочанстава. Његовом доласку вероватно је допринео Радован Данић, јер беху род.¹⁹ Болница је почивала на само два лекара и четири медицинара. Но, да ли су потоњи могли и пожелети боље учитеље? "Ноћу, када није било рада с рањеницима извођена је обука студената, која је трајала до 11 часова."²⁰ Универзитет. Више од тога.

судбину и животе својих рањеника предаје данас у Ваше руке. Учинићете све што је потребно за њихово добро и спас. Ноћас у два часа француске и српске трупе проломиће у оном камену врата за улазак у Вашу лепу земљу и учиниће крај рату. Сви наши рањеници иако поред вас постоји француска болница," допремљена само неколико дана пре тога, "биће предати Вама, да буду спасени или да умру, ни корак даље." (*Медицински преглед*. Св. 9. стр. 175.) А већ сутрадан, првих 183 рањеника биће – Французи. (Нешић Ђ.: Исто)

¹⁹ Нажалост, Светислав Барјактаровић није свој ратни дневник наставио и у Драгоманицама, а Ђорђе Жујовић са својом књигом *Успомене из детињства* није стигао до ратова. Ни од Радована Данића нема писаног трага.

У свом другом дневнику (Архив САНУ. Док. бр. 14.718/1) (Димитријевић Б.: "У контејнеру...", стр. 41) Петровић од медицинара само на једном месту помиње Данића. "Око 16,5 часова дође Нешић и рече нам да је у Вертекопу пао један Фарман" аероплан са пропелером позади, Срби су га звали *голубарник* "са мајором Томићем и његовим пилотом, али обоје иако је апарат отишао у парампарчад остоадоше неповређени. Данић на то рече да Србин без ћускије не може да погине."

²⁰ Нешић Ђ.: Исто.



Слика 14. Драгоманци 1917. године. Архив САНУ. Исто.

По демобилизацији 1920. године Радован Данић наставља медицинске студије, али у Берну, будући да је одлично савладао француски језик. Дипломира 1923, ступа у војску као санитарски поручник, да би недељу дана касније, због ратних заслуга био унапређен у чин капетана друге класе, и постављен за секундарног лекара на Петровићевом хируршком одељењу Главне војне болнице у Београду. Године 1927. и формално завршава специјализацију хирургије, јер код Чиче признавања специјалистичког стажа унутрашке није било. Унапређен у чин капетана прве класе, постаје шеф хируршког одељења армијске болнице у Нишу. Те и он попут свог учитеља стиче велики углед у том граду. Владао је хирургијом али и целокупном медицином, радио у војној и у цивилној болници. А био врло скроман. У Нишу упознаје будућу своју супругу Десанку.

Августа 1934. на простој војничкој постељи, без бола и без самртног страха, умреће санитарски ђенерал, професор "Хируршке пропедевтике" на Медицинском факултету у Београду, омиљена старина лекарског staleжа др Михаило Мика Петровић. Његово завештање је гласило: "Душа Богу, тело земљи српској, срце хирургији." Др Радовану Данићу, припада онда да у дело спроведе трећи део завештања; те је "Петровићево срце сахрањено у урни у зиду хале хируршког одељења, лево од главног улаза у граничном

зиду Данићеве канцеларије", по сведочењу војног хирурга, потоњег емигранта др Михајла Жикића.²¹

Катедра "Хируршке пропедевтике", коју је до тада Петровић водио, би прикључена Другој хируршкој клиници, која наста раздвајањем хируршко-ортопедског од хируршко-уролошког, а санитетски пуковник др Радован Данић изабран је за редовног професора на предмету "Ратна хирургија" на Медицинском факултету у Београду.

И на Данићевом одељењу владала је пруска дисциплина. Не једном би и његова визита почињала не од болесничких соба, већ од санитарних просторија. Те ће по Жикићевом утиску, Данић створити своју школу. Из ње, осим осталих, потичу потоњи академик проф. др Сава Петковић и послератни професор на предмету "Ратна хирургија" др Воја Стојановић.



Слика 15. Прва хируршка пољска болница српске Врховне команде у Драгоманцима, њен коначни изглед. Жујовић.

СТИЖЕ И ДРУГИ СВЕТСКИ РАТ.

По капитулацији Краљевине Југославије, Данић није послат у ропство. Окупациона управа одобрила је на територији Србије три центра за лечење југословенских рањеника: у Београду, Нишу, Крагујевцу. Те је наставио рад у Главној војној болници. Средином 1942. године ухапшен је од Гестапоа. Под којом оптужбом? Према Жикићу, Данић је већ пре јуна 1941 прихватио наређења и овлашћења пуковника Михајловића за организовање санитета Војске у отаџбини. А потказан је од стране двојице болничара чланова комунистичке партије. Према послератној верзији, Данић је помагао Космајски партизански одред. У недостатку доказа, јер за собом није оставио писани траг, послат је у заробљенички логор. У логору Хамелбург постаје шеф оскудно опремљене логорске амбуланте. Ту се упознаје с Пером Ђурковићем, и страшно везује за астрономију. Немачки лекари који су

²¹ Жикић М.: 1980, "Моја сећања на заслужну породицу Данић", *Гласник Српског историјско културног друштва "Његош"*; 44, стр. 122-128.

Димитријевић Б.: 2005, "Најбољи Чичин ђак", *Књижевни лист*, Београд, 4, бр. 37, стр. 16.

Урна је нестала у отпацама и шуту, када је по иселењу Војно медицинске академије извршено реновирање зграда за потребе Клиничког Центра Србије.

Данића веома ценили, дотуриће му кришом Стремгринов уџбеник. Страст и пркос ишли су дотле да је у логору тајно конструисан телескоп, боље рећи дурбин, за посматрање небеских појава.

Крајем марта 1945. године Американци покушавају да ваздушним десантом, ослободе заробљене своје саборце из хамелбуршког заточења. Десант не успева, а тешко рањеног пуковника Вотерса, зета генерала Патона, доносе Данићу. И мада оскудно опремљен – папирни завоји, некакав антисептик и обичан кухињски нож – Данић успева да му спасе живот, и поштеди га сакаћења. Тако ће се остварити Данићеве речи изговорене над гробом учитеља, да успех хирургије више зависи од самог хирурга, мање од услова под којим ради.²²

Успех у лечењу Вотерсове ране донео је код Американаца Данићу велики углед, а можда му је спасао, ако не живот, или робијање, а оно барем положај по повратку у отаџбину. Јер је разлог његовог хапшења од стране Гестапоа, још био нерашчишћен. За сад доступна архивска грађа разјашњењу доприноси само донекле. Данићев досије, у Архиву Србије, је непотпун.²³ Али овенчан славом, по повратку у Београд, распоређен је у новосадску Војну болницу. Признат му је и пуковнички чин. А касније ће учествовати у оснивању ортопедско-хируршког одељења Војно медицинске академије. Те до отварања свих архива остаје претпоставка, да је по повратку из ропства – са својим неискорењивим смислом за хумор – пристао на уподобљавање властите биографије новим животним условима. Није помагао *оног* већ *овог* Дражу. Није Михајловића него Марковића. Није био шеф Равногорског санитета, већ дародавац Космајског партизанског одреда.

Пензионисан, по војном закону, у својој шездесетој, проф. др Радован Данић постаје један од оснивача Београдског астрономског клуба "Руђер Бошковић" које ускоро постаје Астрономско друштво под истим именом.

А његов чудесни лик остаје у памћењу генерација. У Данићевој близини осећала се радост живљења... Био је од оних људи чија се срећа састојала од збира среће осталих људи... Његов однос према младима подсећао је на однос античких философа према својим ученицима... Био је учитељ наука, уметности, вештина, живота уопште... Ни у једном његовом поступку није се могао наслутити траг личног, материјалног интереса... Ширином и дубином свога живота деловао је нестварно.

²² Данићу је асистирао др Радомир А. Ђорђевић, по специјалности зубни лекар. По завршетку опште медицине, специјализовао зубно лекарство на Стоматолошкој поликлиници Опште државне болнице у Београду, као ђак др Атанасија Пуље, зачетника хирургије лица и вилица још у Балканским ослободилачким ратовима. Стога је Данић одабрао Ђорђевића као најупућенијег. По оснивању Стоматолошког факултета Универзитета у Београду 1948. године, др Радомир А. Ђорђевић постаће асистент а потом доцент на предмету "Стоматохирургија". Пензионисан је као професор на том истом предмету, који је, крајем шездесетих, преименован у "Максилофацијална хирургија", то јест, хирургија лица и вилица.

²³ Архив Србије: Министарство социјалне политике и народног здравља, досијеи, фасцикла 30, бр. 2.

И, можда је у потоњем овом исказу одгонетка. Није припадао своје времену, осим као научник, него прошлом; времену горостаса за које су љубав спрам отачетства, и стваралаштво до последњег даха, били изнад свега. Астрономија беше и доживотна његова веза са Чичом. Вечни, непомућени планетарни поредак, непорециве а предвидљиве законитости васељене... Веровао је и др Радован Данић, као својевремено Имануел Кант, да су морални закони у сваком људском бићу исто тако неумитни и вечни. И преко тога: да радост живљења потиче од радости даривања. Да се подноси и најтежа патња само ако није лишена смисла. Да право дело не пропада. Те је свој неуморни рад наставио на пољу астрономије, поступивши по оној народној пословици: *Кад отац даје радују се и син и отац...* Преносио је на млађе сву ону љубав, пожртвовање, животну мудрост коју су њему његови стари оставили.

А млади су га разумели, касније још и више.

Примаријус др Будимир Павловић, дугогодишњи кустос Музеја Српског лекарског друштва, сусрео је др Радована Данића уочи његовог краја, по други пут. Упамтио га је још као дечак, тридесетих година прошлога века, када је несретним случајем задобио прелом подлактице, па био пребачен у Главну војну болницу. Над њим се окупише лекари, и тужно одмахиваху главама. Мораће рука да се одсече. И дође Данић и загрме: срамота да тако говорите! Ми смо у ратовима и такве спасавали. Под на'ереним шаторима, импровизованим заклонима, руке наших тежака! Вама је лако, али ја ћу када време и томе дође на рапорт горе Чичи. Шта да му одговорим ако упита: зашто сте оном детету одсекли руку? Не! Ова рука може и мора бити сачувана. И била је. Тог другог пута, већ као лекар Хитне помоћи Павловић беше код Данића. Предузе шта је требало, седе покрај постеље и осмели се: "Ви ме се не сећате, но ја сам онај дечак са гадно преломљеном подлактицом, а ви сте, може бити, баш онај доктор Данић који ју је, ево, сачувао." И самртник се придиже. Прихватио је и пољубио је Павловићеву руку. Целивао је своје дело, сву своју прошлост, све своје заклетве дате Чичи.

**PROF. DR. RADOVAN RADA DANIĆ –
THE BEST UNCLE'S STUDENT**

Prof. Dr. Radovan Rada Danić (1893 – 1979), one of the most eminent military surgeons, was the president (1954 – 1966) of the Astronomical Society "Rudjer Bošković" and the head of People's Observatory and Planetarium (1965 – 1977); member of the French Astronomical Society, and for some time member of the Administrative Board of the Astronomical Observatory in Belgrade.

The magazine *Vasiona* (Universe) dedicated a part of an issue to him (1979, No. 2, pp 33 – 40) and ten years later a whole issue (1989, No. 1) including the precious bibliography of his works and works about him. His character has been presented with esteem and warmth and has been highlighted from various aspects. The main aim of this work is to complete the data. The decisive influence on Radovan Danić made Dr. Mihailo Petrović, the father of the Serbian war surgery as well as his work in the legendary First surgical field hospital of the Serbian supreme command in Dragomanci.